

نقش الگویی والدین در تشویق فرزندان به نماز و روزه

افسانه ترابی

آموزگار ، کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی ، دبستان شهیدان نوری

چکیده

نماز و روزه یکی از مهم ترین واجبات الهی و به تعبیر بهتر، ستون دین و یکی از رکن های مهم اسلام می باشد همه انبیاء تلاش کردند که انسان ها را با این مهم آشنا کنند، خانواده به عنوان مهم ترین مکان رشد فرزندان، مهم ترین نقش را در سعادت و یا شقاوت اولاد دارد در این مقاله، به شیوه های مهم دعوت به نماز و روزه در خانواده اشاره شده و با استفاده از آیات و روایات، حاصل شده که خانواده با استفاده از شیوه هایی از جمله، دعوت عملی، دعوت از طریق محبت و نیز، با تدریج و آسان گیری و با تکرار و تلقین و با در نظر گرفتن شرایط سنی و فراهم کردن محیط مناسب و بهره گیری از الگوها و مفاخر ارزشمند و با بهره گیری از روش های قصه گویی و نیز تبلیغ از طریق افراد محبوب برای فرزندان و نیز تشویق و طلب خیر برای فرزندان، می توان آنان را به نماز و روزه علاقه مند گرداند و موجبات سعادت فرزندان را فراهم نمود.

واژگان کلیدی: نماز-روزه-والدین-تشویق

مقدمه

قرآن بیان می دارد که ما جن وانس را نیافریدیم مگر برای عبادت خدا (ذاریات:۶۵). در واقع هدف غایی از خلقت انسان را عبادت دانسته است و تربیت انسان باید نیل به این غایت را میسر سازد پس عبادت هدف غایی تربیت نیز هست و عبادت به معنای افعالی است که به منظور اظهار عبودیت و بندگی و نهایت خضوع و تسلیم در برابر خداوند و به قصد قرب او انجام می شود. و این عبادت و بندگی عاملی جهت کسب اخلاق فاضله، تقویت عشق و علاقه معنوی است که سعادت فرد و جامعه و سلامتی روانی و اجتماعی افراد را ضمانت می کند.

عبادت دارای انواعی است که در بر گیرنده تمامی گفتارها و کردارهای باطنی و ظاهری مورد پسند و قبول خداوند می باشد بنابراین نماز، روزه، زکات، حج قرائت قرآن دعا امانتداری همه نمونه هایی از عبادتند که در این تحقیق به بررسی سه عبادت نماز، روزه قرائت قرآن پرداخته می شود. اسلام تعلیم و تربیت را یکی از وظایف والدین به شمار آورده است که مهمترین بخش تعلیم و تربیت، تربیت دینی است که سرمایه معنوی فرزندان بحساب می آید.

اگر خواهان سعادت و خوشبختی فرزندانمان هستیم باید آنان را بر اساس تعالیم صحیح دینی تشویق کنیم و عقاید و احکام و اخلاق اسلامی را در زمان مناسب، با توجه به ویژگی های روان شناختی، مقتضیات سنی فرزندان و چگونگی مواجهه با هر یک از مراحل تحول روانی به آنان تعلیم داد. یکی از رسالت های والدین در تربیت دینی بیدار سازی نیازهای فطری آن ها است تا ایشان انجام تکالیف دینی را به عنوان یکی از نیازهای روانی و معنوی خود دانسته، و اعمال عبادی را از روی اعتقاد و ایمان قلبی و نه از سر عادت و یا از روی تحمیل و اجبار والدین انجام دهند. تحقیقاتی که در این زمینه صورت گرفته نشان دهنده نقش و تاثیر زیاد تشویق والدین در انجام اعمال عبادی فرزندان، والدین یک منبع اطلاعاتی برای سوالات دینی نوجوانان، تاثیر مقید بودن خود والدین به انجام اعمال عبادی و نقش الگوی آنها را در تشویق به نماز و روزه نشان می دهد.

روش تحقیق

در این پژوهش از روش کتابخانه‌ای یا اسنادی استفاده شده است. در این روش محقق از مهم‌ترین ابزار خود یعنی فیش برداری استفاده می‌کند. محقق با مراجعه به همه منابع شناسایی شده از قبل، مطالب مهم و مورد نیاز خود در فیش‌های تحقیق البته با ذکر دقیق مشخصات منبع مورد استفاده، می‌نویسد. اطلاعات جمع‌آوری شده که در فیش‌ها ثبت شده‌اند با یک نظم منطقی دسته‌بندی شده و با یک دسته‌بندی مناسب و منطقی ثبت می‌شوند.

اهمیت تشویق والدین

نخستین نهاد اجتماعی که کودک در آن وارد می شود و زندگی خویش را در آن شروع می کند، خانواده است که هسته اصلی جوامع بشری می‌باشد شاید بتوان گفت که خانواده بعد از عامل وراثت نخستین تشکیل دهنده رفتار و شخصیت آدمی است پیدایش و گسترش عادات و گرایش های کودک از خانواده آغاز می شود و او از خانواده اش پدر و مادر و ... می آموزد که چگونه سخن بگوید و چگونه و چه چیز و چه وقت غذا بخورد چگونه با هموعان خود رابطه برقرار نماید و چگونه مسئولیت ها و وظایف اجتماعی خود را انجام دهد خلاصه اینکه کودک از خانواده می آموزد که چگونه زندگی کند.

احدی و بنی جمالی درباره اهمیت خانواده و روابط خانوادگی چنین می گویند: «خانواده اولین و مهمترین محیطی است که کودک را از کیفیت روابط انسانی آگاه می سازد. طبق نظر اکثر روانشناسان، تجارب چند سال اول زندگی که غالباً در محیط خانواده اتفاق می افتد. زیر مبنای شخصیت و رفتار بعدی فرد را تعیین میکند. در گیردار روابط خانوادگی، کلیه تجاربی که یک کودک در رابطه با دیگری کسب می کند به هویت او شکل می دهد و او بتدریج از خود تصویری بدست می آورد که این تصویری زیر بنا و شالوده شخصیت او را تشکیل می دهد»

در میان اعضای خانواده مادر نخستین شخصیتی است که با کودک نه تنها در دوران جنینی، حتی در این جهان رابطه مستقیم و تنگاتنگ دارد این رابطه در واقع یک رابطه زیستی شناختی است که به تدریج به روابط روانشناختی و جامعه شناختی می انجامد. لذا از میان عوامل متعدد روابط انسانی مؤثر در رشد و تکامل کودک شخصیت مادر و نحوه تعامل او با کودک اهمیت اساسی دارد.

تحقیقات مختلف نشان می دهد که روش و سبک برقراری ارتباط والدین با فرزندانشان تا حد زیادی بر شیوه های فرزند پروری و تربیتی آنان بستگی دارد والدینی که شیوه فرزند پروری آنان استبدادی و قدرت طلبانه است از روشهای امر و نهی، تهدید، تحقیر و سرزنش استفاده می کنند. که این سه روش مانع برقراری ارتباط مؤثر و سازنده را می توان به شرح زیر بیان کرد:

۱- پذیرش کودک و ابراز محبت و بذل توجه بی قید و شرط نسبت وی.

۲- داشتن نگرش مثبت و خوش بینانه نسبت به کودک

۳- پذیرش اصل تفاوت های فردی و عدم مقایسه کودکان با یکدیگر.

۴- احترام گذاشتن به، کودک، نیازها و عقاید وی

۵- داشتن انتظارات و خواسته های واقع بینانه

۶- داشتن ثبات در معیارها، ارزش ها و اعتقادات والدین

۷- توجه به استقلال و نیازهای کودک

بنابراین توجه والدین به برقراری ارتباط مثبت و مؤثر با کودک امری ضروری و تردید ناپذیر است.

ارزش تشویق والدین در تفکر اسلامی

خانواده در تفکر اسلامی جایگاه بسیار رفیعی دارد. اگر موضوع خانواده در اسلام را با سایر اموری که مشابه این مقوله است، مقایسه کنیم، برجستگی خاصی در مسئله خانواده ملاحظه می کنیم که بعضی از آنها مهم و بعضی مهم تر هستند. در قرآن کریم نیز اشاره هایی شده که دلالت بر جایگاه ویژه ای می باشد که قرآن برای آن قائل شده است. قرآن کریم سفارش می کند ای کسانی که ایمان آورده اید خودتان و خانواده یتان را از آتشی که هیزمش انسان ها و سنگ ها هستند محافظت نمایید. ! .. (تحریم ۶) مسئولیت اعضا خانواده نسبت به یکدیگر چنان است که قرآن کریم توصیه می کند علاوه بر حفظ خودتان، خانواده خویش را نیز مراقبت و محافظت نمایید و همچنین وقتی بحث از بر خورداری از بهشت و نعمات بهشتی مطرح می شود، صحبت

از خانواده هم به میان می آید بار پروردگارا آنان را به باغ های جاودانی که به ایشان وعده داده ای وارد نما و هر کس از پدران و همسران و فرزندانشان که شایسته هستند را همراه آن ها بفرست. (غافر/۸) خانواده به چند دلیل دارای اهمیت است. یک دلیل آن این است که اصولاً کل وجود آدمی از درون خانواده ریشه گرفته و در آن تکوین می یابد. به بیان دیگر، پیمانانه های وجود آدمی در خانواده شکل می گیرد و همه تاثیرات بیرونی در محدوده این پیمانانه تحقق پیدا می کند، دلیل دیگر این است که می بینیم آغاز خلقت انسان با خانواده شروع شده است آیا سر این قضیه این نیست که خانواده رکن عالم هستی است؟

یکی از راههای رسیدن به استحکام خانواده در تفکر اسلامی، داشتن اقتدار عاطفی و منطقی و بر خوررداری والدین از بصیرت و بینش اجتماعی است و آگاهی های مستمری که می تواند ضامن رشد مطلوب شخصیت اجتماعی کودکان و نوجوانان شود و در این صورت است که زمینه رشد اعتقادی و پای بند کردن آنان به ارزش های عبادی و انجام فریضه ها در چنین خانواده هایی به راحتی قابل طرح و اجرا است. در محیط خانواده ای که اعضای آن متعبد هستند، فضای آرام حاکم بوده و اعضای آن از اعتماد به نفس بالایی برخوردار هستند.

گستره مسئولیت والدین و تشویق آنها در تربیت دینی

درباره الزامی و یا رجحانی بودن مسئولیت والدین نمی توان پاسخ قطعی داد اما به نظر می رسد این مسئولیت به الزام نزدیک تر است تا به استحباب. مسئولیت والدین تربیت دینی، عبادات، اخلاقیات و اعتقادات را شامل می شود و وظیفه آنان در ادای این مسئولیت تنها آگاهی بخشی و امر کردن آنان به انجام دستورهای الهی و نهی آنان از محرمات و عصیان در برابر خداوند است.

بنابراین در ادای مسئولیت مذکور تربیت دینی، تحقق نتیجه، یعنی متدین و معتقد تربیت شدن فرزندان، لازم نیست؛ بلکه آنچه لازم است ارائه آموزش دینی و امر و نهی آنان است؛ همانگونه که همه افراد، قابلیتها و استعدادهای یکسان ندارند همه افراد نیز قابلیت تربیت پذیری یکسان ندارند و فعالیتهای تربیتی اگر به بهترین وجه هم صورت بگیرد در آنان، یکسان موثر نمی افتد. یعنی اینکه والدین فقط مسولیت و وظیفه خود را انجام می دهند و اینکه فرزندان آنها مقید به انجام اعمال باشد یا نباشد فرقی ندارد مهم وظیفه ای بوده که آنان تا حد امکان انجام داده اند. این مسئله را می توان در زمانی که آیه ۶ سوره تحریم نازل شد مشاهده نمود که پس از نزول این آیه یکی از مسلمانان نشست و مشغول گریه شد و می گفت: من از دست خودم عاجز بودم، اکنون مسئول خانواده خود نیز شدم؛ در این هنگام پیامبر (ص) به ایشان فرمود: همین که آنان را به آنچه خود را به آن امر می کنی، امر کنی و از آنچه خود را از آن نهی می کنی نهی کنی برای انجام مسئولیت کفایت می کند. (کافی، ج ۵، ص ۶۲)

ضرورت تربیت عبادی والدین

بررسی تربیت عبادی از چند جهت ضروری است، نخست آنکه عبادات بخشی از دین اسلام هستند و بدون تربیت عبادی، تربیت دینی ناقص خواهد بود. دوم آنکه عبادات، رشد دهنده و تقویت کننده ایمان و به عبارتی، مکمل ایمان و اعتقادات هستند به همین سبب، تربیت عبادی در واقع ادامه و تکمیل تربیت اعتقادی است و سوم آنکه تربیت اعتقادی بدون توجه به عبادت و تربیت عبادی ارزشی ندارد همچنان که درخت میوه ای که به بار ننشیند ارزشی ندارد.

قرآن بیان می کند که هدف غایی از خلقت انسان عبادت است و ما خلقت الجن والانس لا یعبدون . ذاریات (۵۶) تربیت انسان باید نیل به این غایت را میسر سازد، پس عبادت هدف غایی تربیت نیز و در نهایت برای آن که کودکان از اول مومن و خداپرست تربیت شوند لازم است بین جسم و جان آنها نیز از نظر ایمانی ، هماهنگی برقرار باشد به همین جهت اسلام از طرفی پدران و مادران را مکلف نموده است که فرزندان را به خدا متوجه کنند و به آنان خدا پرستی و تعالیم دینی را بیاموزند و از طرف دیگر دستور داده اطفال را به نماز و عبادت تمرینی وا دارند. عبادت چیست ؟ ظاهر عبادت ، به انجام پاره ای از اعمال توسط اندام بدن (مانند رکوع ، سجده ، طواف...) اشاره دارد اما حقیقت عبادت، عبارت از آن است که انسان خود را در برابر رب خویش ، در مقام عبادت مملوکیت و مربوبیت قرار دهد. پس حقیقت عبادت ، عبودیت است . عبودیت به این معنی است که انسان خدا را رب و مالک خویش بگیرد و غیر او هر کسی را که داعیه تصاحب انسان را در سر دارد با طرح و تدبیری که برای شکل دادن به انسان ، پیش روی می نهد کنار زند . (داوودی، ۱۳۸۳). عبودیت با حریت از غیر خدا ملازمت دارد خواه این غیر ، هوای نفس باشد و یا هوای خلق پس به یک معنا می توان گفت که هدف خلقت، عبودیت است نه عبادت و هدف تربیت ، ساختن عبد است نه عابد عبد. کسی است که خدا و تنها او را رب خویش ببیند و بگیرد و عبادت طریقی است که باید انسان را به این معرفت ربوبی نایل گرداند و اگر چنین نکند نمی توان آن را هدف غایی خلقت دانست.

امام خمینی (ره) در این باره به معلمان و مربیان چنین رهنمود داده است : « شما باید آنها را از عبودیت غیر خدا باز دارید و به عبودیت خدا به بندگی خدا آنها را تربیت کنید. اگر چنانچه انسان از راه عبودیت خدا وارد شد در جامعه نظر انداخت به امور ، از این راه و از این کانال وقتی وارد شد ، کارهایش همه الهی می شود .

پس یکی از اهداف غایی تربیت، عبد ساختن انسان است. و این عبد بودن در هر یک از شئون انسان تاثیرهایی دارد از جمله در شأن جسمی و غریزی انسان را از اتباع شهوات باز می دارد ، درشان فکری و عقلی، او را بر آن می دارد که علم را عطیه الهی بداند و آن را مایه خشیت از خدا قرار دهد ، در شأن اخلاقی و اجتماعی ، اراده علو و برتری جویی را از او می ستاند ، در شأن اقتصادی ، او را بر مالک دیدن خدا و در شأن سیاسی بر حاکم دیدن او فرا می خواند . پس می توان گفت که عبودیت هدف غایی تربیت اسلامی است و غرض آن است که آدمی ، عبد خدا شود.

نقش و تاثیر تشویق والدین بر اعمال عبادی فرزندان

در باب تاثیر متقابل خانواده و عبادت ، سه رویکرد و نظرگاه قابل انفکاک و دفاع وجود دارد.

الف) در نظر گاه نخست نماز و یا هر عبادت دیگری میتواند خانه و خانواده و کارکردهای آن را تحت تاثیر قرار دهد. در این رویکرد حرکت از سمت نماز و عبادت به سوی خانه و خانواده است . در واقع ما با یک جریان و حرکت یک سویه روبه رو هستیم .

ب) در رویکرد دوم خانه و خانواده به عنوان یک نهاد اجتماعی و یا یک گروه اجتماعی است که دارای نقش و کارکردهای متعدد و متنوعی است. این نهاد اجتماعی در شکل دادن به شخصیت افراد گروه و خانواده بر اساس هنجارها و ارزشهای مورد پذیرش خود اقدام می کند . این نگاه نیز یک حرکت یک سویه از عنصر خانه به سمت ارزش ها و هنجارهای دینی و اخلاقی است.

ج) در رویکرد سوم نقش نماز و عبادت در ارتباط با خانه و خانواده به صورت متعامل و در هم تنیده فرض می گردد. در این نگاه حرکت دو سویه و طرفین است. به عبارتی دیگر همان گونه که خانواده می تواند در شکل دهی به ارزش ها و باورهای دینی از جمله نماز نقش داشته باشد، از سوی دیگر نماز نیز دارای کارکردهای اساسی در خانواده می باشد و زوایای آشکار و پنهان خانه و خانواده را متأثر می سازد .

اگر زوجین معتقد به مبانی اسلام باشند، در فروع دین اعتقادات مشابه داشته و حتی از یک مرجع دینی تقلید کنند، از محرمات بپرهیزند و در تربیت و آموزش فرزند هماهنگ عمل نمایند ، فرزندی صالح و مستعد برای آموختن نماز و مهارت های زندگی خواهند داشت و تفاهم بین آن ها و فرزندانشان مادام العمر برقرار خواهد بود؛ ولی اگر اعضای الگو در خانواده و به خصوص یکی از زوجین به مبانی اسلام پایبند نباشند خانواده نخواهد توانست اعمال عبادی و بسیاری از مهارت های زندگی را به فرزند بیاموزد؛ زیرا به طور معمول فرزند همان شیوه ای را انتخاب می کند که اعضای الگو در خانواده بر گزیده اند.

امام سجاد (علیه السلام می فرمایند : « واما حق فرزندت به تو این است که بدانی او از تو به وجود آمد و در نیک و بد زندگی وابسته به تو است و هما نا تو در سرپرستی وی مسئول ادب و تربیت صحیح او هستی و تو مسئولی که او را به سوی خداوند بزرگ راهنمایی و در اطاعت از پرورد گارش یاریش ،نمایی باید رفتار تو در تربیت فرزند توأم با احساس مسئولیت ،باشد رفتار کسی که بداند در حسن تربیت فرزند دارای اجر و ثواب و در سوء رفتارش مستحق کیفر و عقاب است » (بحار النوار ج ۷۱، ص ۶).

راهکارهای تربیتی والدین در تربیت عبادی

- شکوفایی فطرت دینی :

نخستین وجدان فطری و سرمایه ی طبیعی که اسلام آن را جزو سرشت بشر می داند، معرفت خداست، بنابراین لازم است مربی از اول به وجدان فطری کودک توجه کند و تمایلات الهامی طفل را احیا و تربیت را بر اساس فطرت استوار کند البته چنین تربیتی در عین پاکی و فضیلت ، ثابت و پایدار خواهد ماند.

باید دانست کودک پیش از آنکه عقلش به فعلیت برسد و قادر به درک مطالب عملی باشد ، فطرت توحیدی و عواطف اخلاقی در ضمیر او فعلیت دارد و برای پذیرش تربیت آماده است. براین اساس ، مهم ترین عامل شکوفایی فطرت مذهبی ، کودکان پرورش احساسات آنهاست ، یعنی به کمک تقویت احساس دینی در کودکان ، فطرت خدایی شان بیدار شده و کودکان در مسیر دین داری قرار می گیرند. پس در سن کودکی بهترین شیوه های تربیتی، شیوه های احساسی و عاطفی است و راه های عقلانی به هیچ عنوان توصیه نمی شود.

- توجه به شرایط فرزند

کودکان ، دنیای عجیب و پر فراز و نشیبی دارند که بزرگترها به سختی قادر به درک و پذیرفتن آن هستند . تربیتی موفق و اثر گذار است که مربی از منظر کودک به مسایل بنگرد ، نه اینکه همه چیز را از دیدگاه خود به تماشا بنشینند و آن را بر کودک تحمیل کند، یکی از مقدمات تربیت موفق و موثر ، برقراری ارتباط با کودک است. با برقراری ارتباط ، وسپس درک دنیای کودک

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

و وارد شدن در آن بر کودک تاثیر بگذارد. پس با توجه به هدف تاثیر گذاری بر کودک، باید به برخی موارد توجه لازم را داشت از جمله

الف) آمادگی جسمانی :

کودک باید از نظر جسمی کاملاً آماده باشد و از درد و بیماری رنج نبرد در صورت عدم توجه به این عامل به احساس مذهبی او لطمه میخورد و خاطره‌های بسیار بد از آن عمل پیدا می کند.

ب) آمادگی عاطفی :

وقتی کودک به عمل عبادی دعوت می شود، باید در حالت عادی باشد، نه در حالت خشم یا بغض، در این شرایط، نخست باید با برخورد احساسی و عاطفی کودک را آرام کرده و یا پس از گذشت مدت زمانی با مهربانی و نوازش او را دعوت به آن عمل نمود و در نهایت توجه به آمادگی روانی، آمادگی محیط دارای اهمیت می باشد.

- توجه به مراحل تحول تفکر دینی

برخی از روانشناسان، تحول رفتار دینی را در کودک به چهار مرحله سنی متمایز که در عین حال مرتبط با یکدیگر هستند، تقسیم کرده اند شناخت ویژگی های هر یک از مراحل و رعایت تناسب آموزه ها با ظرفیت ها و انطباق تکالیف دینی با توان ذهنی کودکان به والدین کمک می کند که بتوانند رشد دینی کودکان را پایدار، پویا و بالنده به پیش ببرند این چهار مرحله عبارتند از :

مرحله رفتاری و تقلیدی که تا قبل از سن مدرسه یعنی ۶ سالگی ادامه دارد. در این مرحله کودک صرفاً اعمال دینی پدر و مادر را به لحاظ ظاهری و فیزیکی تقلید می کند. این تقلید هر چند هنوز از محتوا برخوردار نیست اما جنبه ی ظاهری و رفتاری آن در نگرش دینی او اثر می گذارد.

مرحله حسی و عاطفی که سنین ۶ تا ۱۱ سالگی را پوشش می دهد در این مرحله کودک علاوه بر رفتار تقلیدی و مکانیکی، احساسات، عواطف و خشوع و خضوع والدین نسبت به نماز را نیز در خود درونی می کند و در واقع انس به عبادت و گرایش عاطفی او به نماز در او تکوین می یابد همین احساس مقدس و خاضعانه بنیادهای ایمان قلبی او را در مراحل بالاتر رشد و شکل می دهد.

مرحله ی عقلانی و برهانی که مصادف با دوره نوجوانی و ظهور تفکر انتزاعی است. در این مرحله که مصادف با مرحله نوجوانی و ظهور تفکر و پیدایش هوش انتزاعی، یعنی سنین ۱۱ تا ۱۶ سالگی است احکام دینی را نه از روی الگو برداری بلکه با برهان می پذیرد. در این جا راهبرد تلقینی که در مرحله احساس و عاطفه وجود داشت، جای خود را به راهبرد مبتنی بر استدلال و برهان شناختی میدهد و نوجوان مفاهیم دین و اعمال مذهبی از جمله نماز را با استدلال شخصی و از روی عقلانیت میپذیرد. این مرحله از نظر تربیت دینی و رعایت اصول اقناع سازی بسیار مهم است

آخرین مرحله از تحول تربیت دینی، مرحله ی عرفانی است که به تعبیر روان شناسان بزرگ از جمله اریک اریکسون و موریس دبس، مرحله «شکوفایی مذهب» و بینش عرفانی «می باشد».

در این مرحله علاوه بر استدلال شناختی تجربه وجودی و شهود غیبی به مفاهیم متعالی دینی نیز ظاهر می شود. افرادی که مراحل قبلی تربیت را در یک نظام تربیتی سالم خانوادگی طی کرده باشند آمادگی شایسته ای برای ورود به مرحله ی شهودی «و عرفانی دارند».

آموزش نماز و ضرورت آن

معنای لغوی نماز پرستش راز و نیاز، اطاعت و خم شدن برای بندگی است، ولی در اصطلاح به یک فریض های دینی اطلاق می شود که مقدمات، مقارنات، آداب، ارکان اذکار و شرایط ویژه ی زمانی و مکانی مخصوص دارد. امام خمینی در تعریف نماز فرموده اند:

نماز اجرای توحید است در بدن، برای رسانیدن توحید به قلب امام، خمینی، آداب الصلوه) اگر چه در بدو امر به نظر می رسد که نماز راز و نیازی است بین بنده و خدا، ولی اگر با اعمال نظر و رویکرد فلسفی شرایط مقدماتی و آثار مترتب بر اقامه نماز تحلیل شود به وضوح مشخص می گردد که اقامه نماز علاوه بر این که طریقه ای بی واسطه برقراری ارتباط با معبود بی همتا است، مهمترین عامل معنوی بازدارندگی نماز گزار از ارتکاب گناهان، جرایم، ناهنجاری ها و مفسدات اجتماعی و اقتصادی است. نماز در حقیقت، پشتوانه مستحکم و ذخیره ی تمام نشدنی میدانی است که آدمی را در مبارزه با شیطان نفس که مدام او را به پستی و زبونی می کشد و شیطان های قدرت که با «زر» و «زور» و تزویر او را وادار به ذلت و تسلیم می کند، یاری می نماید و محکم ترین و کار سازترین وسیله ای است که مبتدیتترین انسان ها رابطه ی خود را با خدا با آن آغاز می کنند. خانواده مستقل از فرد و به عنوان یک شخصیت حقوقی، دارای اهمیت و نقش آفرینی است و ضروری است فرهنگ نماز در خانواده، نهادینه شود.

از پیامبر (ص) نقل شده که اولادتان را زمانی که هفت ساله هستند به نماز تمرین دهید و وقتی ۱۰ ساله شدند آنان را برای نماز تادیب نمایید و خوابگاههایشان را جدا سازید. یعنی اگر چه نماز به اطفال واجب نبوده ولی پیامبر برای آنکه آنها را به امر نماز عادت دهد ایشان را به نماز فرمان داده است.

از ابو سعید خدری نقل است که پیامبر اکرم (ص) ۸ ماه بعد از نزول این آیه به در خانه علی (ع) آمد و فرمود: نماز! نماز! خدا شما را بیامرزد انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت و یطهر کم تطهیرا (احزاب / ۳۳ در آیات دیگری از قرآن کریم هم امر به نماز مشاهده می شود. لقمان حکیم به صراحت فرزندش را به اقامه نماز امر می کند (لقمان / ۱۷).

آموزش روزه داری و ضرورت آن

یکی از دستورات خداوند به انسان روزه داری است تا در سایه آن، انسان بتواند از هر گونه فساد و بیماری مصون بماند و با رهنمیدن خود از دامهای شیطان خود را در مسیر انبیاء و ائمه (ع) قرار دهد. قرآن این دستور را اینگونه بیان می فرماید هان ای کسانی که ایمان آورده اید، روزه بر شما واجب شد و این دستور نه تنها درباره شما بلکه سنت الهی است که به پیامبران گذشته

و پیروان آنان نیز ابلاغ شده، پس روزه بگیریید . امید است بدین سبب متقی گردید (بقره/ ۱۸۳). روزه کلاس درس تقوا است تمرینی برای متقی شدن است . در اثر روزه اطمینان و آسایش برای انسان به وجود میاید، زیرا انسان درک میکند که با روزه داری با خدای جهان و آفریننده خود رابطه پیدا کرده و بدون تردید اطمینان از بهترین وسایل دفع کننده اضطراب و وحشت و ترس است. و در نهایت روزه باعث میشود که آدمی بر نفس سرکش خویش لجام زند و تمایلات و خواهشهای نامشروع و نامعقول نفس را تحت کنترل در آورد.

امام صادق (ع) هنگام داخل شدن ماه رمضان ، فرزندان را سفارش می کرد و می فرمود : خودتان را به زحمت بیندازید و بکوشید؛ زیرا در این ماه روزی ها تقسیم می شود ، اجل ها معین می شود ، زایران خانه خدا که به سوی او حرکت می کنند تعیین می شوند و در این ماه شبی است که عمل در آن شب از عمل هزار ماه برتر است. در سیره معصومین (ع) آموزش روزه داری کودکان قبل از آنکه به سن تکلیف برسند ، آغاز می شد. در روایتی که از امام صادق (ع) نقل شده است می خوانیم : ما کودکان خود را در هفت سالگی به روزه گرفتن ، به اندازه ای که توان آن را دارند تا نصف روز ، یا بیشتر یا کمتر ، دستور می دهیم؛ هر گاه تشنگی و گرسنگی بر آن ها غلبه کرد افطار می کنند ، تا در روزه عادت کنند و توان روزه داری بیابند. شما کودکانتان را در نه سالگی به روزه گرفتن ، به هر اندازه که می توانند ، امر کنید؛ هر گاه تشنگی بر آنها غلبه کرد افطار کنند. بر اساس این سیره والدین وظیفه دارند از نه سالگی به آموزش روزه به فرزندان خود اقدام کنند ؛ زیرا در این سن ، فرزندان آمادگی پذیرش این آموزش ها را دارند در مورد اینکه این آیه شامل دختران نیز می شود یا نباید گفت که آنچه که در احادیث و سیره آمده، یقیناً ناظر به پسران و آموزش روزه به آنان است ، در مورد آموزش روزه به دختران در سیره معصومان (ع) به صراحت مطلبی نیامده است ؛ اما با توجه به قاعده کلی که در مورد روزه پسران ارائه شده است ، می توان سن مناسب برای آموزش به دختران را به دست آورد؛ آن قاعده این است که «هر گاه پسران به سنین بلوغ رسیدند باید آنان را به روزه داری امر کرده و این قاعده شامل دختران هم می شود و این سن برای دختری همان ۷ سالگی است.

در زمینه روش آموزش سیره تربیتی معصومان (ع) نشان می دهد که آنان از روش عادت دادن استفاده می کردند؛ یعنی کودکان را از سن هفت یا نه سالگی به روزه داری امر می کردند ، تا آنان به تدریج به این عمل عادت کنند، و زمانی که به سن تکلیف رسیدند، به راحتی بتوانند این عمل را انجام دهند. از این سیره مطلب دیگری نیز بدست می آید و آن اینکه در عادت دادن به روزه داری دو نکته را باید رعایت کرد تدریج و تسهیل توضیح آنکه در آموزش روزه نباید انتظار داشت کودک با دو یا چند روز روزه داری، به این عمل عادت کند؛ بلکه ایجاد عادت، فرایندی طولانی است.

نتیجه گیری

خانواده نهاد مقدس و امنی است که هر جامعه ای راسازمان دهی و پی ریزی می کند و سلامت و سعادت هر جامعه به داشتن کانون گرم و سالم خانواده بستگی دارد . انتقال ارزش های اخلاقی و دینی در هر جامعه در وهله اول به عهده خانواده است. در خانواده ای که میان والدین و فرزند، ارتباط فرهنگی، متزلزل می شود، فرزندان این خانواده دچار بی هویتی فرهنگی و سردرگمی می شوند .سهل انگاری، بی توجهی، ساده و سرسری گرفتن، برنامه نداشتن، تشویق بیجا، تنبیه بیجا، بی اهمیت به دوستان و محیط رفت و آمد فرزندان مواردی هستند که در خانواده والدین باید دقت کافی را داشته باشند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

منابع

- اکبرنژاد، غلامرضا و طاهری، امیررضا. (۱۴۰۰). شیوه های ترغیب و جذب کودکان و نوجوانان به نماز با محوریت خانواده و مدرسه، هفتمین کنفرانس بین المللی دانش و فناوری علوم تربیتی مطالعات اجتماعی و روانشناسی ایران، تهران.
- بالنده، اکبر و عونى هريس، ساجد و وليزاده، سعيد. (۱۴۰۰). تبیین نقش مسجد، خانواده و مدرسه در نهادینه سازی تربیت اسلامی و نماز در دانش آموزان، ششمین کنفرانس بین المللی علوم انسانی، اجتماعی و سبک زندگی.
- پیری، فاطمه. (۱۴۰۱). روش های جذب فرزندان به نماز در خانواده با تکیه بر قرآن و حدیث، هفتمین کنفرانس بین المللی پژوهشهای دینی، علوم اسلامی، فقه و حقوق در ایران و جهان اسلام، تهران.
- حسینیان، راضیه. (۱۴۰۱). بررسی تاثیر اقامه نماز در خانواده بر تربیت دینی فرزندان، پنجمین کنفرانس بین المللی فقه، حقوق و پژوهش های دینی.
- حیدری، سارا و هاشمی، زهرا و نقش، زهرا. (۱۳۹۶). تاثیر پایبندی والدین به نماز و انجام اعمال عبادی بر میزان ارتباط با خدا در دانشجویان، دومین کنگره ملی نماز و سلامت روان، تهران.
- زمانی، عباس و تقی پور، فائزه. (۱۳۹۸). نظام ارزشی خانواده و گرایش جوانان به فریضه نماز (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان)، همایش ملی گام دوم انقلاب اسلامی؛ رسالت دانشگاه ها، اصفهان.
- غلامی، سمیه و ذاکری، مختار و زینلی، فاطمه. (۱۳۹۸). مطالعه چگونگی نهادینه کردن نماز خوانی فرزندان نوجوان توسط والدین: ارائه مدل مطلوب با رهیافت گراند تئوری. فصلنامه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، دوره: ۴، شماره: ۳
- نامدار، آمنه و ظهراپی، حسن. (۱۳۹۸). نماز و هویت خانواده، همایش نماز (آثار فردی و اجتماعی آن)، میانه